

LIBRIS

We know
books

MARY FULBROOK

**ISTORIA
GERMANIEI**

EDIȚIA A TREIA

Traducere: KARLA R. MANEA

EDITURA ORIZONTURI

„problema germană” – și ceea ce ni se pare „particular” – în istoria Germaniei. Complexitatea fascinantă a trecutului german ar trebui să garanteze faptul că acesta va continua să trezească interes dintr-o serie de perspective și puncte de vedere; și că nu va exista niciodată o interpretare finală și în cele din urmă definitivă a tiparelor sale complexe, care continuă să invite la explorare și dezbateri ulterioară.

CUPRINS

Prefață	5
Prefață la ediția revizuită (1992).....	7
Prefață la ediția a doua (2004)	8
Prefață la ediția a treia (2019).....	9
Scurtă istorie a Germaniei	10
 1. INTRODUCERE: PĂMÂNTURILE GERMANIEI ȘI OAMENII SĂI.....	11
 2. GERMANIA MEDIEVALĂ	22
Începuturile istoriei germane.....	22
Germania în Evul Mediu Timpuriu și Mijlociu.....	28
Germania în Evul Mediu Târziu.....	40
 3. EPOCA CONFESIONALISMULUI, 1500–1648	54
Reforma germană: anii de început.....	55
Războiul Țărănesc German	63
Evoluția Reformei germane.....	68
Germania în Epoca Contrareformei	77
Războiul de Treizeci de Ani.....	82
Pacea de la Westfalia și consecințele războiului	91
 4. EPOCA ABSOLUTISMULUI, 1648–1815	103
Absolutismul și ascensiunea Prusiei.....	107

Religie, cultură și iluminism	123
Impactul Revoluției Franceze	137
5. EPOCA INDUSTRIALIZĂRII (1815–1918)	150
Restaurarea Germaniei, 1815–1848	150
Revoluțiile din 1848	165
Unificarea Germaniei	173
Germania sub conducerea lui Bismarck	185
Societatea și politica Germaniei sub conducerea lui Wilhelm al II-lea	193
Cultura din perioada Germaniei imperiale	203
Politica externă și Primul Război Mondial	208
6. DEMOCRAȚIE ȘI DICTATURĂ, 1918–1954	217
Republica de la Weimar: originile și anii de început	219
Perioada de aparentă stabilizare	233
Prăbușirea democrației de la Weimar	241
Consolidarea puterii lui Hitler	249
Politica externă și războiul	261
Holocaustul, rezistență și înfrângere	273
7. CELE DOUĂ GERMANII, 1945–1990	284
Crearea celor două Germanii	284
De la înființare la consolidare	293
Politica celor două Germanii, 1949–1989	304
Economia și societatea Germaniei de Vest	318
Economia și societatea în RDG, 1949–1989	325
Revoluția din 1989 și unificarea Germaniei	336

8. REPUBLICA FEDERALĂ GERMANIA ÎNCEPÂND CU ANUL 1990	346
Unificarea societății germane	346
Politica Germaniei într-o Europă în schimbare	351
Era Merkel	356
Rezonanța schimbătoare a unui trecut dificil	366
9. TIPARE ȘI PROBLEME ALE ISTORIEI GERMANIEI	373

Scurtă istorie a Germaniei

În această a treia ediție a faimoasei și popularei introduceri în istoria Germaniei, Mary Fulbrook propune un scurt ghid informativ al controverselor și întorsăturilor istoriei teritoriului și poporului german, de la începutul Evului Mediu și până în prezent. Sintetizând un amplu material istoric, Fulbrook explorează legăturile dintre factorii sociali, politici și culturali, în lumina dezbaterilor academice. De la a doua ediție, din 2004, au avut loc schimbări importante în Germania, în Europa și în întreaga lume. Această nouă ediție conține un capitol extins despre Germania începând din 1990, înglobând evenimentele recente și dramatice care au transformat caracterul Germaniei și poziția sa pe plan internațional. Această istorie a Germaniei într-un singur volum, prin accesibilitatea sa și materialul vast pe care îl explorează, poate fi un ghid util pentru studenți, cititori, turiști și pentru oricine este interesat de istoria Germaniei.

Mary Fulbrook este profesor de istorie germană la University College London. De-a lungul carierei sale, aceasta a scris sau editat peste douăzeci și cinci de cărți, printre care *Reckonings: Legacies of Nazi Persecution and the Quest for Justice* (2018), *A Small Town near Auschwitz: Ordinary Nazis and the Holocaust* (2012), câștigătoare a premiului Fraenkel, și *Dissonant Lives: Generations and Violence through the German Dictatorships* (2011; ediție broșată, în două volume, 2017). Mary Fulbrook a fost unul dintre editorii fondatori ai revistei *Istoria Germaniei* și președinte al Secțiunii de Istorie Modernă a British Academy, precum și președinte al Societății Germane de Istorie.

Introducere: pământurile Germaniei și oamenii săi

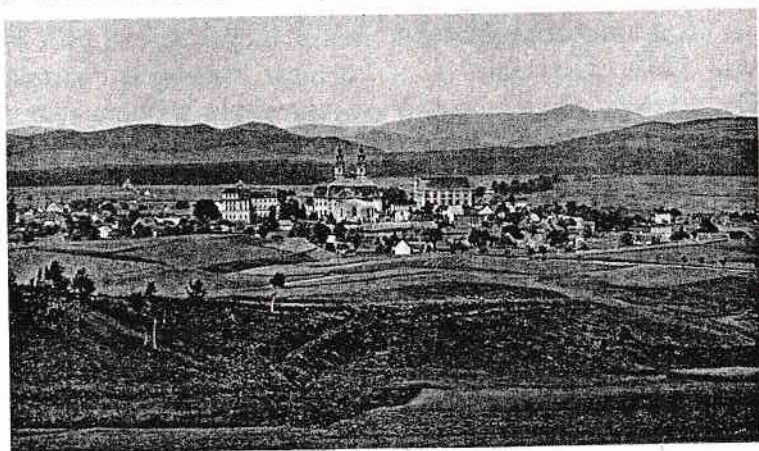
În câteva versuri faimoase, doi dintre renumiții scriitori germani, Goethe și Schiller, schițează o întrebare esențială pentru istoria Germaniei: „Deutschland? aber wo liegt es? Ich weiss das Land nicht zu finden”. („Germania? Dar unde se află aceasta? Nu știu cum să găsesc această țară.”) Aceștia continuă prin a evidenția o altă problemă a germanilor: „Zur Nation euch zu bilden, ihr hoffet es, Deutsche, vergebens; / Bildet, ihr könnt es, dafür freier zu Menschen euch aus”. („Orice speranță de a vă uni într-o singură *națiune*, germanilor, este zadarnică; / Mai bine căutați să deveniți oameni liberi!”) Aceste două citate sintetizează cel mai des întâlnite idei cu privire la Germania, deși Goethe și Schiller nu puteau anticipa ce avea să urmeze, darămite să fie considerați responsabili pentru aceasta. Germania este un stat format tardiv, care s-a unificat mult prea târziu, este o națiune de „gânditori și poeți” care au adus în prim-plan libertatea individuală prin separarea de libertatea publică și de puterile statului. Oricare ar fi contribuțiile acesteia în literatură și muzică, Germania rămâne națiunea care a dat naștere unui apogeu al răului prin genocidul comis de Adolf Hitler. Este o națiune unică prin creativitatea culturală a acesteia, însă la fel de unică și prin istoria sa politică a distrugerii; o națiune problematică, bizară, chinuită, caracterizată printr-un tipar istoric straniu, distorsionat. Și, nu în ultimul rând, o națiune

deosebit de eficace, cu fiecare transformare a ei devenind un „model” de urmat.

Cum se întâmplă cu orice truism, există și un strop de adevăr în generalizările de mai sus; și, cum se întâmplă cu orice generalizare, o mare parte din informație este mult simplificată, derutantă sau pur și simplu greșită. Poate cea mai derutantă idee redată prin aceste afirmații constă în premisa conform căreia „germanii” formează o singură entitate, o identitate națională singulară ce a rezistat de-a lungul anilor în fața obstacolelor unei istorii naționale sinuoase. Realitatea este mult mai complexă. Există o complexitate geografică, caracterizată prin numeroase popoare vorbitoare de dialecte ale limbii germane, împrăștiate de-a lungul unei fâșii din spațiul central-european. În acest spațiu a existat, de-a lungul timpului, o mare diversitate de regimuri politice, din care au făcut parte și popoare vorbitoare de limbi nongermanice pentru mare parte din istoria „Germaniei”. Apoi există o complexitate istorică, ce deține tot atâtea accidente, câte forțe predeterminate în drumul evoluției spre un final inevitabil. De asemenea, există și o complexitate intrinsecă reconstrucției și rescrierii unei istorii a unei entități în continuă schimbare, trecută prin filtrul intereselor și îngrijorărilor contemporane. Pentru majoritatea, istoria contemporană este mult mai interesantă decât o istorie îndepărtată, care a apus de mult. Însă pentru unii, puțini la număr, acest „început de drum” este fascinant tocmai prin rolul pe care îl are în conturarea tabloului istoric. Dar nu trebuie să uităm că orice decizie cu privire la istorie este arbitrară. Toată istoria reconstruită este un produs al omului prin prisma unor interese specifice, fie acestea conștiente sau nu.

Pentru majoritatea vorbitorilor de limba engleză până în anul 1989, „Germania” ar fi însemnat Republica Federală Germania sau Germania de Vest, cu capitala la Bonn. Pentru alții, ar fi fost inclusă și Republica Democrată Germană sau Germania de Est, apărută din ruinele fostei Germanii Naziste. Majoritatea oamenilor din ziua de azi nici nu s-ar gândi la Austria, cu atât mai puțin la Elveția, ca părți ale „Germaniei”; cu toate acestea, abia în anul 1871, Austria a fost exclusă din „mica Germanie” unificată, sub conducerea regelui Prusiei, împărat al Germaniei imperiale. Iar Elveția vorbitoare de limbă germană s-a separat de „Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană” cu multe secole înainte. Și, desigur, au existat multe alte zone din Europa Centrală care au făcut parte la un moment dat dintr-un stat german – ca, de exemplu, fostele teritorii germane care aparțin acum de Polonia și Rusia – sau acolo unde au fost ori sunt minorități vorbitoare de limbă germană sub conducerea altor state. Pentru unii istorici, localizarea nesigură și contestată a Germaniei în Europa Centrală, din punct de vedere politic și geografic – *mitten in Europa*¹ –, a devenit o caracteristică centrală a istoriei și identității „Germaniei”. În acest caz, studiul istoriei naționale a Germaniei devine mult mai complex decât al majorității popoarelor. Deși această carte se va concentra pe istoria Germaniei unificate în anul 1990 din cele două Germanii din a doua jumătate a secolului al XX-lea – Republica Democrată Germană și Republica Federală Germania –, multe alte noțiuni vor trebui luate în considerare pe parcurs, granițele studiului fiind flexibile.

¹ Joc de cuvinte intraductibil: „Mitten in Deutschland” – program de televiziune german despre un grup terorist neonazist. (n.t.)

Planșa 1. Kloster Grüssau în Silezia. Încă din anul 1945 aparținând de Polonia, Silezia a fost o provincie a Austriei habsburgice până la cucerirea acesteia de către Prusia în 1740–1742. Granițele Europei Centrale au fost în continuă schimbare de-a lungul secolelor.

Zonele ocupate de Germania în secolul al XXI-lea prezintă variații regionale izbitoare, atât pe plan geografic și topologic, cât și pe plan istoric. Din punct de vedere topografic, pământurile germanice se întind de la coastele nisele ale Mării Nordului și Mării Baltice, cu porturile comerciale ale acestora, până la câmpia călduroasă a Germaniei de Nord; apoi sunt fragmentate de relieful muntos al masivelor hercinice din Germania Centrală (reprezentat de Munții Harz sau de Munții Metaliferi) și până la relieful blând al sudului Germaniei spre baza Alpilor Bavariei de la granița cu Austria și Elveția. Clima variază de la o climă blândă și umedă în zona de nord și de vest, sub influența Oceanului Atlantic, la o climă continentală, mai uscată, cu ierni reci, cu multă zăpadă, și veri calde, cu furtuni dese, în sud și est. Resursele naturale variază: în estul Germaniei există o

rezervă considerabilă de lignit (cărbune brun), reprezentând aproape o treime din producția de lignit la nivel mondial, iar în vestul Germaniei este extras în cantități mai mari cărbunele bituminos, mai ales în regiunea Ruhr. Germania deține rezerve mici de gaz natural și petrol, insuficiente pentru nevoile actuale de energie, și este dependentă de controversata energie nucleară. Există și zăcăminte de minerale (minereuri de fier, plumb, zinc, săruri de potasiu) ce variază, însă nu sunt cuprinzătoare. Tipurile de sol și condițiile agricole sunt diverse: în multe zone, pământul este lăsat împădurit în loc să fie folosit pentru agricultură sau pășunat. În anii 1980, populația Germaniei de Vest era de puțin peste 61 de milioane de locuitori, iar cea a Germaniei de Est era sub 17 milioane; în 1990, populația Germaniei unificate cuprindea 78,3 milioane de locuitori.

Din punct de vedere istoric, întrucât s-a format din regiuni care în trecut au avut propria lor existență ca provincii sau principate independente, teritoriul Germaniei prezintă variații regionale izbitoare, diferențele fiind mai degrabă de ordin politic, cultural și socioeconomic decât geografic. Șocant pentru cel care vizitează Germania este rezultatul populației autohtone, reprezentat de impactului omului asupra mediului, credințele și practicile acestuia și relațiile sociale: castele și orașe fortificate cu ziduri medievale, mari biserici și mănăstiri în stil baroc, palate princiare, gospodării în diferite stiluri arhitecturale, case burgheze, mahalale industriale. Stereotipurile locale predomină: asceza, militarismul și conservatorismul specifice protestantismului prusac, adesea în opoziție cu liberalismul orașului Hamburg sau cu modul mai expansiv al bavarezilor catolici iubitori de bere. Există o mare varietate de dialecte și culturi care încă

pot fi găsite în cadrul Germaniei cosmopolite și centralizate de la sfârșitul secolului al XX-lea. Până și aceia abia familiarizați cu lumea germanică vor putea deosebi între regiunea Rinului, cu castelele și podgoriile ce o caracterizează, și regiunea Ruhr, puternic industrializată (care a încetat să mai emane fumul și gazul de odinioară, înlocuite odată cu dezvoltarea industriilor *high-tech* în sud-vestul Germaniei), pădurile, râurile și ceasurele cu cuc specifice Pădurii Negre sau lacurile și pășunile alpine din Bavaria Superioară. Mai puțini turiști ocazionali vor fi familiarizați cu zona coastei de nord, Insulele frizone sau lacurile și apele din Schleswig-Holstein, deși probabil că au vizitat Bremen, Hamburg și Lübeck; cei mai mulți vor fi traversat în goană dealurile ondulate din Westfalia de-a lungul autostrăzii rapide, ocolind regiunea Lüneberg din Nord sau atracțiile medievale ascunse în Munții Harz; și mai puțini vor fi explorat comunitățile uitate din Boemia sau pădurea bavareză de la granița cu Cehia. Puțină lume mai este conștientă de diferențele locale dintre regiunile precum Spessart, Kraichgau sau Odenwald. Majoritatea sunt familiarizați cu centrele urbane principale, mai ales cu orașele München, Nürnberg, Frankfurt, Stuttgart, Köln, însă nu cunosc motivele naturii decentralizate a vieții urbane din Germania de Vest dinainte de 1990 (cu capitala sa, Bonn, percepută ca un simplu „mic oraș din Germania”); înainte de evenimentele revoluționare din toamna anului 1989, foarte puțini vizitatori din Vest s-ar fi aventurat în inima Germaniei de Est mai mult decât pentru o vizită de o zi în capitala acesteia, Berlinul de Est. Germania de Est, deși mai mică în dimensiune decât vecinul său din Vest, se evidențiază printr-o varietate teritorială asemănătoare: de la dunele de nisip ale coastei baltice din Nord și teritoriile slab populate

Planșa 2. Crucifix lângă Jachenau, în sudul Bavariei. Caracterizat prin lemnul sculptat în stil „drapat”, acesta este un exemplu excelent de credință catolică. În câteva regiuni predominant protestante din Germania, precum Württemberg, mici zone sunt ticsite de cruci, fiind mărturie pentru un trecut îndepărtat, când teritoriul aparținea de Austria habsburgică catolică.

din Mecklenburg și până la relieful deluros din sud, adăpostind importante centre industriale precum Halle, Leipzig, Erfurt și Chemnitz, importante centre culturale precum Dresda și Weimar și atracții turistice în Elveția Saxonă, Pădurea Turingiei și Munții Harz. Toate aceste regiuni diferă dintr-o multitudine de motive ce transcend simple diferențe de ordin topografic, precum proximitatea față de râuri, mări sau munți. Din punct de vedere economic, acestea s-au dezvoltat și au fost exploatate în moduri distincte pentru a juca roluri diferite în sistemul economic național. Din punct de vedere cultural, diferențele dintre zonele catolice și cele protestante din statele confesionalizate în urma Reformei Luterane au persistat și au avut un impact profund de-a lungul secolelor. Din punct de vedere politic, istoriile diferitelor regiuni s-au desfășurat în mod mozaical, oferind material valoros pentru orice politolog axat pe istorie. Toate aceste variații și-au lăsat amprenta asupra Germaniei industriale mai omogene din zilele noastre.

Pentru majoritatea vizitatorilor de dinainte de 1989, era aproape imposibil de imaginat că într-o zi va dispărea poate cea mai pregnantă trăsătură a celor două Germanii: frontiera păzită de-a lungul celor două Germanii, de la Marea Baltică și până la granița cu Cehia din sud, împărțind nu doar Germania de Est și cea de Vest, ci și Europa de Est de cea de Vest, comunismul de capitalism, centralismul democratic de democrația liberală, simbolizând rupturile internaționale din a doua jumătate a secolului al XX-lea – în cuvintele lui Churchill, „Cortina de Fier”. Această graniță nu se întindea doar pe kilometri întregi între cele două Germanii, cu un teren pustiit divizând comunități odinioară apropiate, separându-le de hinterlandurile naturale; ea tăia în două și prin inima

metropolei, fostă capitală a Prusiei, a Republicii de la Weimar, a Imperiului German, a Germaniei Naziste și a Germaniei de după 1990: Berlin. Gărzile puternic înarmate protejau și restricționau traversarea puținelor puncte de trecere, asigurându-se că niciun est-german nu ieșea fără permisiune. Berlinul de Vest, dependent din punct de vedere economic și foarte subvenționat de guvernul Germaniei de Vest, era un oraș de întâietate al capitalismului: mari magazine universale, lumini puternice, evenimente culturale extravagante, centre de conferințe internaționale, patronat al artelor. Vechile mahalale de la începutul secolului, construite pe măsură ce capitala imperială se afla într-o expansiune rapidă, adăposteau în anii 1980 nu doar clasa muncitorească berlineză, ci și un număr mare de „lucrători invitați” imigranți, precum și grupuri care practica stiluri de viață „alternative” în variate moduri. Și, între toate acestea, era inevitabila prezență a armatei – Berlinul era încă, în mod oficial, un oraș sub controlul a patru puteri – și, deși aflat în minunatele peisaje ale lacurilor și pădurilor din Berlinul de Vest, mai presus de toate se ridica Zidul. La doar câțiva metri distanță, peste Zid, se afla un Berlin extrem de diferit: „Berlin, capitala Republicii Democrate Germane”, după cum era afișat cu mândrie pe fiecare stâlp indicator. Cu mai puțin trafic decât în deceniile anterioare, Berlinul de Est ascundea inima vechii capitale imperiale: clădiri publice est-germane nou-construite, blocuri de apartamente produse în serie, înghesuite lângă splendidele vechi centre politice și culturale. Oricât au încercat est-germanii să promoveze o imagine comparabilă cu cea a Berlinului de Vest – însă diferită de aceasta –, mai ales în zone precum modernul Alexanderplatz, o mare parte din Berlinul de Est avea un aer prăfuit, învechit și cenușiu. Cele două